

MOTYWACJE DO PODJĘCIA STUDIÓW PEDAGOGICZNYCH W KONTEKŚCIE PRZEJAWIANYCH WARTOŚCI

Joanna Szczyrba-Poroszewska

ORCID: 0000-0003-1740-2113

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: joanna.szczyrba-poroszewska@up.krakow.pl

MOTIVATIONS FOR STUDYING PEDAGOGY IN THE CONTEXT OF MANIFESTED VALUES

Keywords: motivations, values, preschool and early childhood education students, future teachers

Abstract. Entering the study of preschool and early childhood pedagogy is an important decision that can determine the future life of an individual. The purpose of this article was to find out the motives that guide candidates to the teaching profession, as well as to interpret them in the context of manifested values. The selection of the group was purposive. The study involved 91 female students of preschool and early childhood pedagogy who were completing their bachelor's degree, full-time in the 2015/2016 academic year, at the KEN Pedagogical University in Kraków. As part of the diagnostic survey, students were asked to respond in writing to the question: why did I study preschool and early childhood pedagogy? The narratives were subjected to qualitative analysis. The study showed that the respondents' motivations were most often based on manifested values: emotional, utilitarian, personal and cognitive. Much less often did the respondents justify their choices with aesthetic values, although music and art education is an important part of the preparation of future teachers working in kindergartens and grades I-III. Respondents focused exclusively on positive aspects of a teacher's work. The present study is an attempt to enrich knowledge about the motivations for entering teacher education studies in the context of the values they represent. Motivations to study teaching are a load-bearing topic taken up by researchers in various

academic centers, but there is a lack of comprehensive and nationwide research on learning about motives and revealed values.

Słowa kluczowe: motywacje, wartości, studenci pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, przyszli nauczyciele

Streszczenie. Podjęcie studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej jest istotną decyzją, która może determinować przyszłe życie jednostki. Celem niniejszego artykułu było poznanie motywów, jakimi kierują się kandydaci na nauczycieli, a także zinterpretowanie ich w kontekście przejawianych wartości. Dobór grupy był celowy. W badaniach wzięło udział 91 studentek pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, które kończyły studia licencjackie stacjonarne w roku akademickim 2015/2016 na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie. W ramach sondażu diagnostycznego poproszono studentów o pisemne udzielenie odpowiedzi na pytanie: *Dlaczego podjęłam/tem studia z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej?* Narracje poddano analizie jakościowej. Badania pokazały, iż motywacje respondentów najczęściej wynikały z przejawianych wartości: odcuciowych, utylitarnych, osobowych i poznawczych. Znacznie rzadziej respondenci uzasadniali swoje wybory wartościami estetycznymi, chociaż edukacja muzyczna i plastyczna stanowi istotny element przygotowania przyszłych nauczycieli pracujących w przedszkolach i klasach I-III. Respondenci koncentrowali się wyłącznie na pozytywnych aspektach pracy nauczyciela. Niniejsze badania stanowią próbę wzbogacenia wiedzy na temat motywów podjęcia studiów pedagogicznych w kontekście reprezentowanych wartości. Motywacje do podjęcia studiów nauczycielskich stanowią nośny temat podejmowany przez badaczy w różnych ośrodkach akademickich, brakuje jednak kompleksowych i ogólnopolskich badań w zakresie poznawania motywów i ujawnianych wartości.

Wprowadzenie

Podjęcie studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej jest istotną decyzją, która może determinować przyszłe życie jednostki. Poznanie motywów, jakimi kierują się kandydaci na nauczycieli, jest istotne z nie tylko z punktu ich przyszłej kariery zawodowej i rozwoju osobistego, ale może stanowić także informację na temat wartości, jakimi kierują się młodzi ludzie w wyborze własnej drogi życiowej. Adekwatność obranej drogi życia z predyspozycjami jednostki i wyznawanymi wartościami może rezonować ze stwarzaniem warunków do harmonijnego rozwoju dziecka, który jest naczelnym celem wychowania przedszkolnego i edukacji zintegrowanej.

Motywacja a wartości w kontekście dotychczasowych badań

Motywacja jest często stosowanym pojęciem – zarówno w dyskursie potocznym, jak i naukowym. Najogólniej jest ona rozumiana jako „to, co powoduje podjęcie jakichś działań lub decyzji” lub jako „uzasadnienie czyichś działań lub decyzji” (*Słownik języka polskiego PWN*). W psychologii motywacja jest uznawana „[...] za proces pośredniczący lub wewnętrzny stan organizmu, pobudzający lub dający napęd do działania [...]” (Reber i in., 2008a, s. 404). W pedagogice „przez motywację rozumie się albo zespół czynników (motywów) uruchamiających celowe działanie jednostki, albo ogół potrzeb i wartości determinujących kierunek dążeń człowieka [...]” (Kupisiewicz, Kupisiewicz, 2009, s. 106). Zarówno psychologia, jak i pedagogika są zgodne co do tego, iż motywacja może być:

- wewnętrzna – „pobudza do działania, które ma wartość samo w sobie; jej przykładem jest zainteresowanie lub zamiłowanie do czegoś” (Okoń, 2007, s. 258); „jej źródłem jest zwykle poczucie zadowolenia lub spełnienia, a nie nagroda” (Reber i in., 2008b, s. 405);
- zewnętrzna – ma „swe źródło w czynnikach będących na zewnątrz jednostki” (Reber i in., 2008c, s. 405); jest determinowana przez „system nagród i kar” (Okoń, 2007, s. 258).

Warto podkreślić, iż pedagogowie badają motywy podejmowania studiów nauczycielskich na różnych kierunkach i w różnych ośrodkach akademickich, stosując strategię zarówno ilościową (por. Mydłowska, 2020; Chodkowski, 2020) jak i jakościową (Dróżka, Madalińska-Michalak, 2016; Sosnowska-Bielicz, 2020). Często interpretują motywy do podejmowania studiów w kontekście motywacji wewnętrznej i zewnętrznej (por. Dróżka, Madalińska-Michalak, 2016; Mydłowska, 2020; Sosnowska-Bielicz, 2020), co jest uzasadnione osadzeniem w teorii pedagogicznej i psychologicznej. I chociaż temat wartości jest istotny i obecny w dyskursie pedagogicznym (np. Adamski (red.), 1991; Denek, 1994; Kunowski, 2003; Kostkiewicz, 2004; Szymański, 2006; Wołoskiuk, 2010; Muszyński, 2010; Rodek, Szadzińska, Wendreńska, 2012; Gajda, 2013; Koźmińska, Olszewska, 2014; Lewicka, 2015) to pomijana jest interpretacja motywów wykazywanych przez respondentów w kontekście aksjologicznym. W badaniach z zakresu pedagogiki wartości i motywy są na ogół przedmiotem osobnych badań, chociaż w teorii pedagogicznej sygnalizowany jest ich związek. Przykładowo, Czesław Kupisiewicz pisze, iż działania jednostki i jej dążenia są determinowane przez jej potrzeby i wartości (Kupisiewicz, Kupisiewicz, 2009, s. 106). Warto podkreślić,

że „na gruncie badań psychologicznych wielu badaczy uznaje wartości za czynniki motywacyjne, a przyjmując perspektywę psychologii poznawczej, uważa, że są one elementami systemu poznawczego człowieka” (Domurat, 2009, s. 17). Według neuropsychologa Manfreda Spitzera: „Ludzie są zmotywowani, gdyż coś uznają za dobre; uważają coś za dobre, gdyż zostają lub zostali za to nagrodzeni. Układy organizmu odpowiadające za procesy, które potocznie niezbyt precyzyjnie określamy mianem emocji, motywacji, zaspokojeniem popędu czy inteligencją społeczną, wszystkie mają do czynienia z wartościami” (Spitzer, 2012, s. 239). Wiele uwagi wartościom i motywom poświęca w swych badaniach A. Domurat. Píše on, iż „identyfikowanie wartości osobistych jako motywów zachowań i wyborów człowieka jest przedmiotem licznych badań psychologicznych. Są to badania zachowań konsumenckich, zachowań prospołecznych, wyborów politycznych, zachowań uczniów w szkole czy zachowań pacjentów poddających się psychoterapii. Powszechnie analizuje się tu hierarchię wartości, natomiast mniej popularne jest bezpośrednio wskazywanie poszczególnych wartości jako motywów wyborów w określonych sytuacjach” (Domurat, 2009, s. 9). Jak podkreśla A. Domurat (2009, s. 28, 30), badania ilościowe mogą sugerować respondentom motywy, wartości, o których sami nigdy by nie pomyśleli, z tego względu za szczególnie wartościowe uważa on w tym zakresie badania jakościowe.

Wartości stanowią istotne zagadnienie dla pedagogiki. Według Kazimierza Denka: „Do pierwszoplanowych zadań edukacji należy kształtowanie wśród jej uczestników wartości uniwersalnych. Ogniskują się one wokół transcendentalnej triady: prawdy, dobra i piękna. Każda z tych wartości uszlachetnia poszczególne strony ludzkiej natury. Prawda doskonali intelekt, a dobro i piękno odpowiednio wolę i uczucia” (Denek, 1994, s. 27). Ze względu na fakt, iż literatura przedmiotu dotycząca wartości jest bardzo bogata, należy zawęzić obszar do przyjętych klasyfikacji wartości. Według K. Denka istnieje „w miarę przejrzysty i przydatny dla potrzeb edukacji szkolnej i nauk o niej [...] podział” (Denek, 1994, s. 24; Morszyński, 1992). Obejmuje on wartości: dóbr (użyteczność, służenie człowiekowi), hedonistyczne (nastawienie jednostki na odczuwanie szeroko rozumianej przyjemności), witalne (związane z tężyzną fizyczną), poznawcze (związane z szeroko rozumianym poznaniem), estetyczne (piękno), moralne (związane z dobrem drugiego człowieka) i religijne (związane z sacrum) (Denek, 1994, s. 24; Morszyński, 1992). Przybliżony przez K. Denka (za Morszyńskim) podział (w ogólnym zarysie) stosuje wielu innych badaczy (m.in. Puzynina, 1992; Wołoskiuk, 2010; Lewicka, 2015). Jak wynika z analizy literatury, między

badaczami panuje ogólna zgoda dotycząca podziału wartości na hedonistyczne, poznawcze, witalne, estetyczne, moralne. Drobne modyfikacje dostrzegalne są w nazewnictwie niektórych wartości. Przykładowo, zamiast wartości hedonistycznych (por. Denek, 1994; Wołosiuk, 2010; Lewicka, 2015) używane jest określenie wartości odczuciowych (Puzynina, 1992, s. 40). K. Denek (1994) daje dosyć ogólną charakterystykę wartości religijnych, które kojarzy z przejawami sacrum. Monika Lewicka (2015, s. 139) powołuje się na opis wartości według Maxa Schelera (Brzozowski, 1995, s. 14-15), gdzie nieco bardziej uszczegółowione jest pole semantyczne świętości. Wyróżnione są świętości świeckie („kraj, naród, niepodległość, ojczyzna, państwo, patriotyzm”) i religijne („Bóg, wiara, zbawienie, życie wieczne”) (Brzozowski, 1995, s. 14-15; Lewicka, s. 140). W klasyfikacjach proponowanych przez poszczególnych badaczy można wyszczególnić wartości, którym poświęcają więcej uwagi niż inni. Przykładowo K. Denek (1994) przybliży wartości utylitarne i instrumentalne, Jadwiga Puzynina (1992, s. 31-32) charakteryzuje skomplikowane relacje i zależności między wartościami instrumentalnymi a ostatecznymi, absolutnymi. Istnieją także wartości, które pojawiają się tylko u wybranych badaczy: J. Puzynina (1992, s. 40) wyróżnia wartości obyczajowe, natomiast Beata Wołosiuk (2010, s. 210-212) zwraca uwagę na wartości osobowe (tzn. „zdolności, tendencje rozwojowe”), a także społeczne (tj. „patriotyzm, samorządność, praworządność”). Klasyfikacja wartości według K. Denka (1994), J. Puzyniny (1992), B. Wołosiuk (2010) stanowi punkt wyjścia do interpretacji motywów badanych respondentów.

Metodologia badań własnych

W stanie badań znanym autorce niniejszego artykułu nie interpretowano motywów do podjęcia studiów nauczycielskich w zakresie wartości. Niniejsza publikacja jest zatem próbą wypełnienia tego obszaru badawczego w zakresie badań pedagogicznych. Z tego względu celem niniejszych badań¹ jest nie tylko zaprezentowanie motywów do podjęcia studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, ale także podjęcie próby interpretacji motywów w kontekście różnych klasyfikacji wartości. Sformułowano dwa problemy badawcze: Jakie motywacje do podjęcia studiów z zakresu pedagogiki

¹ Są one częścią wielokierunkowych badań nad kompetencjami muzycznymi studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, które zostały podjęte przez autorkę niniejszej publikacji w: Szczyrba-Poroszevska, J. (2020). *Kompetencje muzyczne studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, niepublikowana rozprawa doktorska. Kraków: UKEN.

przedszkolnej i wczesnoszkolnej są podawane przez respondentów? Jakie wartości są ujawniane w motywach respondentów do podjęcia studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej?

W ramach sondażu diagnostycznego poproszono studentów o pisemne udzielenie odpowiedzi na pytanie: *Dlaczego podjęłam/łem studia z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej?* W doborze grupy studentów kierowano się celowością i kryterium dostępności badanych (Babbie, 2013, s. 211-212). Wybrano wszystkich studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, którzy kończyli studia licencjackie, stacjonarne w roku akademickim 2015/2016 na Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie². W badaniach wzięło udział 91 studentek.

Narracje poddano analizie jakościowej (z wykorzystaniem elementów metody narracyjnej (Gibbs, 2011, s. 111-112). Dane tekstowe zostały zakodowane (Gibbs, 2011, s. 79-101) i na tej podstawie wyłoniono w nich najczęściej pojawiające się kategorie, dotyczące motywów do podjęcia studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Motywy zinterpretowano w kontekście podziału wartości zaproponowanego m.in. przez K. Denka (1994), J. Puzyninę (1992), B. Wołosiuk (2010).

Wyniki

W niniejszych badaniach istotne było poznanie motywów, jakimi kierowali się respondenci w wyborze studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i szkolnej, zostały one zaprezentowane w Tabeli 1.

² Dnia 5.09.2023 r. Prezydent RP Andrzej Duda podpisał ustawę, która nadaje Uniwersytetowi Pedagogicznemu im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie nazwę Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Nowa nazwa uczelni obowiązuje od 1.10.2023 r.

Tabela 1. Motywy do podjęcia studiów na kierunku pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna

Lp.	Motywy	N	Wybrane wypowiedzi respondentek
1.	Lubię dzieci i pracę z nimi	37	<ul style="list-style-type: none"> – Lubię dzieci, cieszę mnie wszelkiego rodzaju zajęcia z dziećmi; – Od zawsze lubiłam dzieci i pracę z nimi; – Uwielbiam pracę z dziećmi. Dobrze się z tym czuję; – Ponieważ od zawsze cieszył mnie kontakt z dziećmi, chciałam z nimi przebywać; – Uwielbiam pracę z dziećmi. Tylko w tym zawodzie czuję się swobodnie; – Lubię pracować z dziećmi i czerpię radość z obserwowania ich rozwoju; – Podjęłam studia z zakresu PPiW, ponieważ kocham dzieci i pracę z nimi; – Ze względu na zamiłowanie do dzieci;
2.	Chcę pracować w tym zawodzie	37	<ul style="list-style-type: none"> – Podjęłam te studia, ponieważ myślę, że to jest to, co chcę robić w życiu; – Podjęłam te studia, ponieważ zawsze chciałam pracować z dziećmi; – Podjęłam studia na kierunku PPiW, ponieważ od zawsze chciałam pracować z dziećmi, uważam że jest to interesujące zajęcie; – Ponieważ podobają mi się dalsze perspektywy pracy po tym kierunku; – Ponieważ chcę być nauczycielem w szkole podstawowej; – Ponieważ chcę zostać nauczycielką w klasach I-III lub przedszkolu; – Podjęłam takie studia, ponieważ lubię pracę z dziećmi, jest to zawód, jaki chciałabym wykonywać po zakończeniu studiów; – Chcę zostać nauczycielem. Uwielbiam pracę z dziećmi;
3.	Realizuje tutaj swoje pasje i zainteresowania, pogłębiam wiedzę	14	<ul style="list-style-type: none"> – Ponieważ pedagogika jest jednym z moich zainteresowań. Podczas studiów zdobyłam wiedzę w tej dziedzinie; – Praca z dziećmi stanowi moją pasję, od zawsze się tym interesowałam; – Ponieważ chciałabym pracować z dziećmi, głównie chodzi o działalność twórczą, tj. teatralną; – Studia podjęłam, ponieważ interesuje się tematyką pedagogiczną oraz psychologią dziecięcą; – Interesuję się rozwojem dziecka właśnie na tym etapie, chciałam pogłębić wiedzę, a także w przyszłości podjąć pracę w tej dziedzinie;

Lp.	Motywy	N	Wybrane wypowiedzi respondentek
4.	Mam odpowiednie cechy	13	<ul style="list-style-type: none"> – Z moich doświadczeń wynika, że mam dobre podejście do dzieci; – Ponieważ lubię spędzać czas z dziećmi, jestem wyrozumiała, cierpliwa; – Jestem osobą cierpliwą, chętnie pracującą z dziećmi. Ponadto, dlatego, że zawód wymaga ciągłego doskonalenia; – Uważam, że dobrze dogaduję się z dziećmi; – Ponieważ one [dzieci] mają do mnie zaufanie; – Moja osobowość jest adekwatna do cech, które powinien posiadać dobry nauczyciel;
5.	Chcę przekazywać wiedzę	10	<ul style="list-style-type: none"> – Chcę przekazywać wiedzę; – Zawsze chciałam się dzielić zdobytą wiedzą i swoimi umiejętnościami. Szybko nawiązuję kontakty z dziećmi i interesuje mnie ich rozwój, a także to, w jaki sposób go wspomagać; – Ponieważ lubię dzieci i chciałabym im przekazywać wiedzę; – Dobrze czuję się w towarzystwie dzieci, lubię pracować z małuchami, chciałabym przekazywać wiedzę dzieciom, pomagać się im rozwijać i poszerzać wiedzę; – Ze względu na zamiłowanie do dzieci, uczenia innych; – Od czasów gimnazjum bardzo lubiłam dzieci, zajmowałam się nimi, bardzo lubię przekazywać im zdobytą wiedzę; – Od dziecka chciałam uczyć, lubię dzieci;
6.	Praca z dziećmi to moje marzenie	7	<ul style="list-style-type: none"> – Ponieważ w przyszłości planuję podjąć pracę z dziećmi. Od zawsze było to moje marzenie; – Uważam, że moja osobowość jest adekwatna do cech, które powinien posiadać dobry nauczyciel. Zawsze to było moim marzeniem; – To było moje marzenie. Praca z dziećmi sprawia mi wiele radości i satysfakcji;
7.	Wcześniejsze doświadczenie	6	<ul style="list-style-type: none"> – Kilkakrotnie przed wyborem studiów pracowałam dorywczo jako opiekunka do dzieci; – Wcześniej pracowałam wolontaryjnie z dziećmi ze środowisk patologicznych (okres liceum), w związku z czym rozpoczęłam studia skierowane na pracę z dziećmi; – Byłam drużynową Gromady Zuchowej, przez co utwierdziłam się w przekonaniu, że chcę pracować z dziećmi; – Dotychczasowe doświadczenia w pracy z dziećmi pokazały mi, że nadaję się do tego zawodu, jest on dla mnie satysfakcjonujący; – Od III gimnazjum jeździłam na wyjazdy jako osoba prowadząca grupę i uważam, że dobrze się w tym sprawdziłam;

Lp.	Motywy	N	Wybrane wypowiedzi respondentek
8.	Zamiłowanie do muzyki	4	<ul style="list-style-type: none"> - Według zainteresowań. Szukałam czegoś, w czym mogę rozwijać się wszechstronnie. Muzyka pełniła istotną dla mnie rolę. Chciałam, by studia rozwinęły tę część mojego życia; - Bardzo lubię dzieci, a przy okazji lubię tańczyć i śpiewać z dziećmi; - Podjęłam studia z zakresu Pedagogiki Przedszkolnej i Wczesnoszkolnej, ponieważ lubię rysować i śpiewać; - Ze względu na zamiłowanie do muzyki;
9.	Sugestie innych	2	<ul style="list-style-type: none"> - Gdyż rodzina mówiła, że nadają się do tego, ponadto lubię dzieci, coś musiałam wybrać, bo tylko skończyłam liceum;
10.	Powołanie	2	<ul style="list-style-type: none"> - Podjęłam te studia, ponieważ od zawsze miałam świetny kontakt z dziećmi i uważam, że mam do tego powołanie;
11.	Przypadkowy wybór	2	<ul style="list-style-type: none"> - Z braku pomysłu na studia; - Wybór był raczej przypadkowy;
12.	Nastawienie tylko na ten kierunek	1	<ul style="list-style-type: none"> - Nie widziałam innego kierunku dla siebie;

W wypowiedzi mogło pojawić się kilka motywów, z tego względu nie przedstawiono sumy wartości.
Źródło: Badania własne.

W niniejszych badaniach wyodrębniono wiele motywów ze względu na użyte przez respondentki sformułowania (por. Tabela 1). Studentki uzasadniały podjęcie studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej odczuwaniem sympatii do dzieci (37 badanych). Niektóre z nich w pracy widziały możliwość spełnienia swoich marzeń (7 badanych). W motywach tych istotne wydaje się odczuwanie przez respondentki przyjemności (płynącej z kontaktu z dziećmi, z dążenia do realizacji marzeń, celów), zadowolenia i szeroko pojmowanej miłości do dzieci. W wypowiedziach studentek często pojawiają się określenia charakterystyczne dla pozytywnych emocji, np. *lubię, odczuwam radość, uwielbiam, cieszy mnie, czerpie radość, Kocham*. Na gruncie przyjętych w niniejszym artykule klasyfikacji wartości kierowanie się w życiu szeroko rozumianą przyjemnością jest utożsamiane przez badaczy z wartością hedonistyczną lub odczuciową. Według K. Denka odnosi się ona do przyjemnych bądź przykrych uczuć i wyrażana jest ona „takimi przymiotnikami jak: dobry, miły, obrzydliwy, wstrętny, pyszny, smaczny, wyśmienity” (Denek, 1994, s. 24). Z kolei J. Puzynina wartości odczuciowe postrzega jako „wartości egoistyczne, wartości „dla siebie” [...]. Opierają się na dążeniu do szczęścia w różnych postaciach, od bardzo prymitywnych do bardzo wysublimowanych” (Puzynina, 1992, s. 41). Odczuwanie i okazywanie sympatii z punktu widzenia koncepcji M. Schelera wiąże się z uczuciami psychicznymi (Wędzińska, 2013, s. 37). Jak podkreśla

Wędzińska, „Człowiek Schelera to [...] przede wszystkim *ens amans* (istota kochająca), a dopiero później *cogitas* (istota myśląca) i *ens volens* (istota kierująca się wolą)” (Wędzińska, 2013, s. 37). W ujęciu M. Schelera miłość jest „podstawowym przeżyciem aksjologicznym, skierowanym na wartości. Obiektem miłości może być tylko to, co jest nośnikiem wartości [...], miłość jest ruchem od niższej wartości do wyższej, [...] to przeżycie twórcze [...]. Miłość wyprzedza poznanie wartości – jest prauczuciem otwierającym człowiekowi drogę do poznania wartości” (Galarowicz, 1997, s. 67-70; Wędzińska, 2013, s. 37). Potencjał respondentek i ich pozytywne nastawienie nakierowane są w wielu przypadkach na pracę z dziećmi. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, 37 respondentek wiąże swoją przyszłość z wykonywaniem zawodu nauczyciela dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, co można zinterpretować jako kierowanie się przez respondentów m.in. wartościami utylitarnymi. Połączenie wartości utylitarnych i odczuciowych może oznaczać dojrzałość respondentek, zgodnie ze stwierdzeniem, iż: „Zdolność do miłości i zdolność do pracy, powiedział kiedyś Zygmunt Freud swemu uczniowi, Erikowi Eriksonowi, oznacza pełną dojrzałość” (Goleman, 1997, s. 207).

Ponadto 13 respondentek przy wyborze studiów kierowało się wartościami osobowymi. Twierdziły, iż posiadają odpowiednie cechy charakteru i osobowości do podjęcia zawodu. Część z nich wspominała, iż cechuje je cierpliwość, wyrozumiałość, odpowiednie podejście i dobry kontakt z dziećmi. Natomiast 2 respondentki stwierdziły, iż posiadają one powołanie do tego zawodu. Wydaje się, iż istotne dla odkrycia lub potwierdzenia przydatnych do zawodu wartości osobowych (które zadecydowały o podjęciu studiów) było dodatkowe doświadczenie (6 respondentek) w pracy z dziećmi. Zdobywały je, pracując jako opiekunki, wolontariuszki, drużynowe.

Studia z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej ze względu na swój interdyscyplinarny charakter były interesujące dla 18 respondentek, przy wyborze studiów kierowały się one prawdopodobnie wartościami poznawczymi i wartościami estetycznymi. Deklarowały, że wybór kierunku był podyktowany chęcią rozwijania różnych zainteresowań i pasji (14 respondentek). Studentki pisały o zainteresowaniu m.in. psychologią rozwojową dziecka, pedagogiką, sztuką, plastyką, teatrem, polonistyką, czego egzemplifikacją są wypowiedzi w Tabeli 1. Motywy prawdopodobnie zdradzające kierowanie się wartościami estetycznymi w zakresie edukacji muzycznej przejawiało jedynie 4 badanych, chociaż edukacja muzyczna i plastyczna stanowi istotny element przygotowania do pracy z dziećmi w przedszkolu i w klasach I-III. Ponadto z wielu wypowiedzi

respondentek wynika, iż chcą one dzielić się zdobytą wiedzą, przekazywać ją i poszerzać horyzonty myślowe dzieci (Tabela 1). Z wypowiedzi tych wynika, że studentki kierują się nie tylko wartościami poznawczymi, ale i moralnymi: rozwijanie własnego potencjału służy dobru jednostki i społeczeństwa.

Niniejsze badania pokazały, iż zdecydowana większość respondentek podjęła studia, kierując się własnym szczęściem i dobrem, a także znajomością własnych predyspozycji, które będą im służyć w pracy z dziećmi. Warto podkreślić, iż z wypowiedzi respondentek wynika, iż studia były – niemal dla większości – świadomym wyborem. W wypowiedziach nie zaobserwowano żadnych uwag na temat potencjalnych trudności w przyszłej pracy zawodowej, co mogło wynikać z chęci udzielenia precyzyjnej odpowiedzi na postawione pytanie lub z idealistycznej postawy studentów.

Dyskusja

W niniejszych badaniach zaobserwowano, iż wielu respondentów podjęło studia ze względu na pozytywne emocje łączące się z pracą z dzieckiem. Kierowanie się pozytywnymi motywacjami zinterpretowano w kontekście wartości odczuciowo-hedonistycznych. Odczuwanie zadowolenia z podejmowanych działań jest łączone przez Daniela Golemana z nowym modelem kształcenia i doznawaniem uskrzydlenia, które „jest warunkiem niezbędnym uzyskania mistrzowskiej biegłości nie tylko w każdym zawodzie, ale także w uczeniu się” (Goleman, 1997, s. 155). Warto dodać, że: „poszukiwanie i podtrzymanie uczucia uskrzydlenia poprzez naukę jest niewątpliwie bardziej humanitarnym, również naturalnym i prawdopodobnie skuteczniejszym sposobem zaprężenia emocji w służbę kształcenia. Świadczy też o tym, że ukierunkowanie emocji ku pozytywnemu celowi jest mistrzowską umiejętnością” (Goleman, 1997, s. 158). Pozytywne emocje respondentek stanowią zatem dobrą bazę, na której przyszli pedagodzy mogą budować swoją doskonałość zawodową i mistrzostwo. Znaczenie wartości przyjemnościowych zaobserwowano w innych badaniach (Wojciechowska, 2022, s. 73). Przykładowo, pozytywne emocje kierowały też respondentami z innych krajów, gdzie nauczyciele wskazywali, że praca z uczniami przynosi im wiele satysfakcji i jest podejmowana ze względu na miłość i pasję do nauczania (Onyefulu, Madalińska-Michalak, Bavli, 2023, s. 54).

Warto podkreślić, że dla niektórych respondentek studia stanowiły spełnienie marzeń, nierzadko zapoczątkowanych już w dzieciństwie. Zwrócono na nie uwagę m.in. w badaniach Ewy Sosnowskiej-Bielicz (2020), gdzie zostały one

ujęte jako przejaw motywacji wewnętrznej i „wyróżniający motyw tej grupy zawodowej” (Sosnowska-Bielicz, 2020, s. 75).

Zdecydowana większość respondentek samodzielnie zdecydowała o podjęciu studiów. Jedynie 2 respondentki w swych narracjach wspominały o sugestjach innych osób (rodziny) na temat przydatności do zawodu nauczycielskiego. Tylko 2 respondentki podjęły studia, wybierając przypadkowy kierunek, z powodu braku innego pomysłu na dalsze kształcenie. Większość powyższych wypowiedzi dotyczących różnych motywacji do podjęcia studiów podważa opinię o studiach pedagogicznych podejmowanych „z przypadku, bez pasji” (Denek, 2011, s. 60), stanowiących plan awaryjny w razie niedostania się na inne kierunki (Dejna, Nalaskowski, 2015, s. 80). Niniejsze badania pokazały, iż respondentki z ośrodka krakowskiego kierują się także dużą samoświadomością i samodzielnością przy wyborze studiów, co w pewnym stopniu koresponduje także z wynikami badań prowadzonych wśród polskich, słowackich i czeskich studentek (Kruszewska, Nazaruk, Fasnerová, Bernátová, 2023, s. 13).

Należy zauważyć, że respondentki z ośrodka krakowskiego kierowały się przede wszystkim motywacjami wewnętrznymi. Interesujący jest fakt, iż respondentki nie koncentrowały się na warunkach pracy, wynagrodzeniu, prestiżu, długości urlopu, chociaż na takie czynniki wskazywali sami badacze (m.in. Mydłowska, 2020, Sosnowska-Bielicz, 2020). Badania prowadzone przez Beatę Mydłowską w województwie mazowieckim pokazały, że: „dla osób wybierających kierunek pedagogiczny, istotnym czynnikiem motywacyjnym są nie tylko zainteresowania, ale także znajomość rynku pracy. Można przyjąć, że stabilność finansowa, regularne dochody, to istotne determinanty wyboru zawodu przez studentów. Wydaje się, że w społeczeństwie, wyobrażenia i opinie na temat krótkiego czasu pracy nauczyciela i jego długich wakacjach, stanowią ważny motywator zewnętrzny decydujący o wyborze zawodu nauczyciela” (Mydłowska, 2020, s. 125-126). Badane respondentki nie wskazywały także na motywy ujawnione w innych badaniach, tj. prestiż społeczny, szacunek lub poważanie (Kruszewska, Nazaruk, Fasnerová, Bernátová, 2023, s. 13) czy możliwość korzystania z długiego wypoczynku wakacyjnego (Mydłowska, 2020; Onyefulu, Madalińska-Michalak, Bavli, 2023, s. 54). Studentki nie kierowały się także wartościami religijnymi czy świętościami świeckimi, które można zidentyfikować w wypowiedziach tureckich nauczycieli (Onyefulu, Madalińska-Michalak, Bavli, 2023, s. 54). Wiele respondentek wybrało studia ze względu na odpowiednie predyspozycje, także B. Mydłowska (2020, s. 126) eksponuje ich znaczenie w procesie rekrutacji na stanowisko pedagoga.

Z niniejszych badań wynika, iż wypowiedzi studentek najczęściej można interpretować w kontekście wartości odczuciowo-hedonistycznych i utylitarnych. Tymczasem inne badania pokazały, iż preferowanymi wartościami wśród studentek pedagogiki wczesnoszkolnej są wartości moralne i prawda (Langier, Siembida, 2018) – przypuszczalnie takie rozbieżności mogą wynikać z odmienności przyjętej metodologii badań.

Warto podkreślić, że badania pokazały, że studenci nie kierują się zbyt często wartościami estetycznymi, co zostało także dowiedzione w innych badaniach (Langier, Siembida, 2018; Wojciechowska, 2022). W krytyczny sposób do takiego usytuowania wartości estetycznych w świecie wartości odnosi się Mariola Wojciechowska: „Z niepokojem należy odnieść się do niskiego usytuowania w hierarchii wartości kulturalnych oraz świata piękna i obdarzonego wyobraźnią. Według założeń M. Rokeacha uzyskane rangi stanowią potwierdzenie traktowania tych wartości jako peryferyjnych, co dowodzi powierzchowności rozumienia złożonych ofert oraz zawężania obszaru zainteresowań jedynie do prostych form. Wartości kulturalne w dalszym ciągu rozumiane są jako uroczyste i odświętne, a przez to znacząco oddalone od codziennej realizacji, co potwierdza brak internalizacji norm wywodzących się z tradycji i społecznie akceptowanego systemu wartości oraz właściwego pojmowania kanonów kultury. Możliwość korzystania z istniejących swobód i praw jest często pojmowana, także przez badanych, bez należytej refleksji. Spłyca to możliwość uczestniczenia w życiu do jego prostych znaczeń, do łatwych i dostępnych dla wszystkich form. Konsekwentnie respondenci odnoszą się do świata piękna, nadając mu status peryferyjności, co z jednej strony można wyjaśnić faktem tradycyjnego wysokiego uznania, np. dla bezpieczeństwa rodziny, dojrzałej miłości, z drugiej – niedocenianiem związku piękna z innymi aspektami życia, w tym z własnym rozwojem intelektualnym” (Wojciechowska, 2022, s. 73-74).

W wypowiedziach respondentek na temat motywacji nawet nie zasygnalizowano trudności związanych z praktykowaniem zawodu nauczycielskiego. Współczesne trudności opisują Wanda Drózka i Joanna Madalińska-Michalak: „Inne niż 25 lat, a nawet 15 lat, temu są obecnie perspektywy pracy i kariery zawodowej. Dominuje brak poczucia bezpieczeństwa socjalnego, nurtujący jest smutek transformacji, konieczność emigracji, odraczanie dorosłości, zakładania rodziny, posiadania dzieci z powodu niepewności pracy i zatrudnienia. W tej sytuacji, naturalne niejako w młodzieńczej fazie życia, motywy i nastawienia bardziej idealistyczne, pełne romantycznych wizji, dążeń, poczucia misji nauczycielskiej i wychowawczej mieszają się już na studiach z trudną rzeczywistością,

która każe rewidować marzenia i skutecznie ostudza zapędy. Należy zauważyć, że motywy wyboru zawodu nie uległy właściwie zasadniczej zmianie na przestrzeni ostatnich 25 lat” (Dróżka, Madalińska-Michalak, 2016, s. 175).

Na podstawie analizy niniejszych badań można wywnioskować, iż respondenci, które studiowały na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie, nie podjęły studiów z przypadku. W wypowiedziach respondentek temat trudności w pracy pedagoga został zupełnie pominięty, co może być interpretowane jako młodzieńczy idealizm (por. Dróżka, Madalińska-Michalak, 2016). Pozostaje życzyć badanym, aby pozytywne uczucia łączone z pracą pedagogiczną towarzyszyły im przez cały okres przyszłej pracy zawodowej i przyczyniły się do mistrzostwa pedagogicznego.

Zakończenie

Analiza motywów może stanowić diagnozę wartości, jakimi kierują się przyszli nauczyciele. Z przeprowadzonych badań wynika, że respondenci przy wyborze studiów kierowali się wartościami odczuciowymi, utylitarnymi, osobowymi, poznawczymi, estetycznymi, moralnymi. Nie zidentyfikowano w wypowiedziach respondentek odniesień do wartości religijnych. Warto podkreślić, iż w większości wybór studiów z zakresu pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej był przemyślany, wynikał z potencjału kandydatek.

Badania jakościowe nie narzucają respondentom obcego systemu motywów, wartości, ale pozwalają je odkryć i zinterpretować w świetle literatury (por. Domurat, 2009). Motywacje do podjęcia studiów nauczycielskich stanowią nośny temat podejmowany przez badaczy w różnych ośrodkach akademickich, przy zastosowaniu różnorodnych strategii i procedur badawczych. Brakuje jednak ogólnopolskich badań jakościowych w zakresie poznawania motywów do podjęcia studiów pedagogicznych.

W niniejszych badaniach nie pytano wprost o wartości, jakimi kierowali się respondenci podczas wyboru studiów pedagogicznych, ale podjęto próbę odczytania ich z wypowiedzi uzasadniających działanie. Do tej pory najczęściej motywy interpretowano w kontekście motywacji zewnętrznej i wewnętrznej, warto spojrzeć na nie także przez pryzmat wartości. Bowiem, jak pisze K. Denek, „niedocenianie i brak wartości w edukacji szkolnej, życiu człowieka i społeczności” skutkuje m.in. brutalizacją życia, kryzysem świadomości, niewrażliwością na piękno zawarte w przyrodzie, dziełach kultury i sztuki oraz wytworach pracy ludzkiej (Denek, 1994, s. 14-15). Z tego względu należy w procesie edukacji

pielęgnować wartości i pozytywne emocje, a w nauczycielu wiedzieć osobę, która niekoniecznie wybrała ten kierunek studiów ze względu na „długie wakacje”. Ze względu na lokalny charakter prowadzonych badań należy wykazać się dużą ostrożnością przy uogólnianiu ich wyników.

Referencje

- Adamski, F. (red.). (1991). *Spór o wartości w kulturze i wychowaniu*. Kraków: UJ.
- Babbie, E. (2013). *Podstawy badań społecznych*. Warszawa: PWN.
- Brzozowski, P. (1995). *Skala Wartości Schelerowskich*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Chodkowski, Z. *Motywacje młodzieży w zakresie wyboru kierunku studiów w świetle zmiennej – płeć*. *Kultura – Przemiany – Edukacja*, VIII (2020), <https://doi.org/10.15584/kpe.2020.8.17>.
- Dejna, D., Nalaskowski, F. *Background przyszłych pedagogów na podstawie badań nad młodzieżą planującą podjąć studia pedagogiczne oraz badań nad studentami kończącymi pedagogikę*. *Przegląd Badań Edukacyjnych*, 21 (2015).
- Denek, K. (1994). *Wartości i cele edukacji szkolnej*. Poznań – Toruń: Edytor.
- Denek, K. (2011). *Uwarunkowania studiów uniwersyteckich*. W: K. Denek (red.), *Uniwersytet w perspektywie społeczeństwa wiedzy. Nauka i edukacja w uniwersytecie XXI wieku*. Poznań: WSPiA.
- Domurat, A. (2009). *Identyfikacja wartości osobistych w badaniach psychologicznych. Wartości jako cele działań i wyborów*. Warszawa: UW.
- Dróżka, W., Madalińska-Michalak, J. *Droga do zawodu nauczyciela i motywy jej wyboru – w świetle autobiograficznych wypowiedzi studentów studiów pedagogicznych*. *Forum Oświatowe*, 28(1) (2016).
- Gajda, J. (2013). *Wartości w życiu człowieka i edukacji człowieka*. Toruń: Adam Marszałek.
- Galarowicz, J. (1997). *W drodze do etyki wartości. Fenomenologiczna etyka wartości*. Kraków: PAT.
- Gibbs, G. (2011). *Analizowanie danych jakościowych*, przeł. M. Brzozowska-Brywczyńska. Warszawa: PWN.
- Goleman, D. (1997). *Inteligencja emocjonalna*. Poznań: Media Rodzina.
- Konarzewski, K. *Jakiej pedagogiki potrzebujemy?* *Rocznik Pedagogiczny*, 12 (1990).
- Kostkiewicz, J. (red.). (2004). *Aksjologia edukacji dorosłych*. Lublin: KUL.
- Koźmińska, I., Olszewska, E. (2014). *Z dzieckiem w świat wartości*. Warszawa: Świat Książki.
- Kruszewska, A., Nazaruk, S., Fasnerová, M., Bernátová, R. *Attitudes and motives for choosing to become a teacher: a comparative analysis of self-assessments of female aspirant early years teachers in Polish, Slovak and Czech universities*. *Education*, 3-13 (2023), <https://doi.org/10.1080/03004279.2023.2182163>.
- Kunowski, S. (2023). *Wartości w procesie wychowania*. Kraków: Impuls.
- Kupisiewicz, C., Kupisiewicz, M. (2009). *Motyw*. W: tychże, *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.
- Langier, C., Siembida, M. *Wartości preferowane przez studentów edukacji wczesnoszkolnej i wychowania przedszkolnego*. *Edukacja – Technika – Informatyka*, 4(26) (2018).

- Lewicka, M. (2015). *Świat wartości młodzieży akademickiej*. Bydgoszcz: UKW.
- Morszczyński, W. *Wartości w kształceniu*. *Ruch Pedagogiczny*, 3-4 (1992).
- Motywacja* (hasło). W: *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/motywacja;2568523.html> (11.12.2023).
- Muszyński, W. (2010). *Wartości w rodzinie: ciągłość i zmiana*. Toruń: Adam Marszałek.
- Mydlowska, B. *Świadomy vs. przypadkowy wybór kierunku studiów pedagogicznych – analiza porównawcza*. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 3(257) (2020), <https://doi.org/10.31338/2657-6007.kp.2020-3.7>.
- Okoń, W. (2007). *Motywacja*. W: W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*. Warszawa: Żak.
- Onyefulu, C., Madalińska-Michalak, J., Bavli, B. (2023). *Teachers' motivation to choose teaching and remain in the profession: A comparative mixed methods study in Jamaica, Poland and Turkey*. *Power and Education*, 15(1) (2023), <https://doi.org/10.1177/17577438221109907>.
- Puzynina, J. (1992). *Język wartości*. Warszawa: PWN.
- Reber, A.S., Reber, E.S. (2008a). *Motywacja*. W: tychże, *Słownik psychologii*. Warszawa: Scholar.
- Reber, A.S., Reber, E.S. (2008b). *Motywacja wewnętrzna*. W: tychże, *Słownik psychologii*. Warszawa: Scholar.
- Reber, A.S., Reber, E.S. (2008c). *Motywacja zewnętrzna*. W: tychże, *Słownik psychologii*. Warszawa: Scholar.
- Rodek, V., Szadzińska, E., Wendreńska, I. (2012). *Przemiany celów kształcenia*. Toruń: Akapit.
- Sosnowska-Bielicz, E. „*Marzyłam, aby zostać nauczycielką*”. *O motywach wyboru zawodu nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej – doniesienie z badań*. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, XXXIX, 4 (2020).
- Spitzer, M. (2012). *Jak uczy się mózg*. Warszawa: PWN.
- Szczyrba-Poroszewska, J. (2020). *Kompetencje muzyczne studentów pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej*, niepublikowana rozprawa doktorska. Kraków: UKEN.
- Szymański, M.J. (2006). *Młodzież wobec wartości: próba diagnozy*. Warszawa: IBE.
- Wędzińska, M. *Człowiek na drodze do wartości. Myśl etyczna Maxa Schelera – implikacje pedagogiczne*. *Przegląd Pedagogiczny*, 1 (2013).
- Wojciechowska, M. *System wartości przyszłych nauczycieli wczesniej edukacji*. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 17, 4(67) (2022), <https://doi.org/10.35765/eetp.2022.1767.05>.
- Wołosiuk, B. (2010). *Wychowanie do wartości w edukacji wczesnoszkolnej*. Lublin: KUL.